

ΓΕΡΜΑΝΙΣ ΗΓΕΜΟΝΟΠΑΙΣ

νεοίου τὴν ἡμέραν ταύτην ἐν τῷ μέσῳ τῶν τοσοῦτον ὑπὸ αὐτοῦ ἀγαπηθέντων] συμπολιτῶν του, οἵτινες ἀθρόοι ἀπέδιδον αὐτῷ ὑψίστας τιμῆς, προϊὸν ἀγάπης ἅμα καὶ θυμυασμοῦ. Οἱ χωρικοὶ τῆς Vaud ἀνεμιμνήσκοντο διὰ ὁ Πεσταλότσης ἀρξάμενος εἰκοσατέτης μόλις τοῦ ἕργου του κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ αὐτοὺς τῶν σκληρῶν καταπιέσεων τῶν πλουσίων καὶ τῶν πλεονεκτῶν, οἱ γεωργοὶ διὰ τὴς ἐπιστήμης κατίσχυσε νὰ προχράγῃ τὴν γεωπονίαν, οἱ πενητες τέλος τοὺς ἀγῶνας αὐτοῦ καὶ τὰ ἔργα ὑπὲρ τῆς παιδεύσεως καὶ τῆς εὐτυχίας τοῦ λαοῦ.

'Ἐν τῷ μέσῳ τοῦ εὐγνώμονος πλήθους τοῦ παρισταμένου εἰς τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ Πεσταλότση, ζένος τις, διακεκριμένος καλλιτέχνης, διηγεῖτο ἐνώπιον πολλῶν ἀκροατῶν τὸ ἔξτης θλιβερὸν ἀλλ' οὐχ ἡττον ἐνδιαφέρον ἐπεισόδιον τοῦ βίου τοῦ ἀνδρός.

«Κατὰ τὸ 1820, παρὰ τινα κώμην τῆς Ἀργοθίας κεκμηκώς καὶ καταπεπονημένος ως ἐκ μυκρᾶς πορείας ἐπὶ τῶν ὄρέων, ἀπεφάσισκ

ΑΘ' ἣν ἡμέραν ἀπεκαλύπτετο τὸ εἰς ἀνάμνησιν τοῦ Ἐρρίκου Πεσταλότση ἐν Ἐλβετίᾳ ἐγερθὲν μνημεῖον, οἱ δὲ πολῖται τῆς Vaud συνωστίζομενοι περὶ αὐτὸν ἐξύμνουν τὰς ἀρετὰς τοῦ πατρὸς τῆς Νέας Παιδαγωγικῆς, καὶ ὁ Πεσταλότσης ἀ-

νὰ διέλθω τὴν νύκτα ἐν τινι πανδοχείῳ, καὶ ἐκάθισα πρὸ τραπέζης παρὰ τὴν ἑστίαν.

Ἐγγύς μου καὶ ἀπέναντι ἀκριβῶς ἐκάθητο ἐπίσιμης γέρων, τοῦ ὄποιου ἡ ὅλη παρόστασις προέδιδε τυχοδιώκτην τινα πένητα, τρώγων ἀρτον καὶ γάλα. Ἀπατῶμαι καὶ ἀδικῶ τὸν ἀγαθὸν ἀνδρα, διότι οὔτε ἐπαίτης οὔτε τυχοδιώκτης ἦτο· ὁ γέρων περὶ τοῦ ὄποιου πρόκειται ἥτο δέξιος πολλῆς προσοχῆς καὶ πάσης συμπαθείας.

Ἔγειρας πρός με τὰ μελαγχολικὰ ὅμματά του μὲ ἡρώτησε δει-

λῶς καὶ ἡρέμα :

— Εἰσθε Γάλλος κύριε;

— Μάλιστα.

— Εἰσθε Ἰσως καλλιτέχνης;

— Ναί, τῷ ἀπεκρίθην.

— Σᾶς συγχαίρω ἀπὸ καρδίας!

Μετὰ ἐν ὀλόκληρον τέταρτον ὥρας ὁ ἔσενοδόχος εὐηρεστήθη νὰ μὲ ἐνθυμηθῇ παρέθεσεν ἐπὶ τῆς τραπέζης πλούσιον εὐτυχῶς κατάλογον ἐδεσμάτων. Δὲν ἤθελα νὰ δειπνήσω σιωπηλὸς καὶ μόνος καὶ προσε- κάλεσα τὸν πτωχὸν ἐκεῖνον ζένον, ὅστις ἤναγκαζετο νὰ περιορίζηται μέλανα ἀρτον καὶ ὄξυγαλα, νὰ μετάσχῃ τοῦ δείπνου μου· οὐ- εὶς μέλανα ἀρτον καὶ ὄξυγαλα, νὰ μετάσχῃ τοῦ δείπνου μου· οὐ- τος ἐδέχθη τὴν πρόσκλησίν μου μετὰ γερμανικῆς ἀφελείας καὶ ἀγα- θότητος.

Ο καλός μου συνδαιτυμών ἡρώτησε τὸ ὄνομά μου, ἐγὼ δὲ ἐκ φιλοφρούρης ἐζήτησα τὸ ἴδικόν του· ἐκκλεῖτο Ερρίκος Πεσταλότσκης.

Ἄγαπᾳς ὁ θεὸς τοὺς ὄδοις πάρους· ἡ συνάντησις μετ' ἀνδρὸς εὐφυοῦς εἶναι εὐτύχημα δι' ἔνα ταξειδιώτην, συνάντησα δὲ ἐν πενιχρῷ καλύβῃ, χωρὶς νὰ τὸν γνωρίζω, ἀνδρὸς ἀπέριττον, χρηστὸν καὶ μεγαλοφυρῶ.

Ο θαυμάσιος γαλλικὸς οἶνος ὅστις τῷ παρείχετο ἀφθόνως, ἐθέρ- μανε τὸν λόγον τοῦ Πεσταλότσκη, πραγματευομένου πρὸς μεγαληνοὺς τὸν λόγον τοῦ φιλολογικοῦ κόσμου μετ' αἰσθήματος, χάριτος καὶ σαφηνείας, αἵτινες ἀπεκάλυπτον συγχρόνως τὸν φιλόσοφον, τὸν κριτικὸν καὶ τὸν ποιητήν. Μοὶ ωμίλησεν ἀλληλοδιαδόχως περὶ τοῦ Όμηρου, τοῦ Βιργιλίου, τοῦ Βοσσούετου, τοῦ Γκατίτε, θαυμασίων διερμηνέων τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἀθανάτων ιεροφαντῶν οὓς

ηντύχουν νὰ ἔννοιῶ, καὶ οὓς ὁ Πεσταλότσης ἔξυμνει μετ' ἐνθουσια-
σμοῦ ζηλωτοῦ καὶ μετ' εὐφραδείας διδασκάλου.

"Ἐλεγον κατ' ἐμαυτόν, ἀκροάμενος αὐτοῦ· Θεέ μου! ποῖος ἄρα
εἶναι ὁ ῥακένδυτος οὗτος γέρων, ὁ μυστηριώδης οὗτος ὅδοιπόρος, ὁ
τοσοῦτον πνευματώδης, ὁ Πεσταλότσης οὗτος, ὅστις τὰ πάντα
γνωρίζει, περὶ πάντων ὅμιλες, μετὰ τοσκύτης δυνάμεως, τόσης εὐ-
γλωττίας, τόσου ἐνθουσιασμοῦ!

Παρετήρουν αὐτὸν μετὰ προσοχῆς, ἀπλήστως, καὶ ἔξηκολούθουν
νὰ χέω οἶνον εἰς τὸ ποτήριόν του· μοὶ ἐφένη ὅτι ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ
ὁ γοητευτικὸς καὶ ἀκτινοβόλος λόγος του ἐφώτισε τὸ μέτωπόν του,
τὸ πρόσωπόν του ὅλον, τὰ πενιχρὰ ἐνδύματά του δι' αἰφνιδίας καὶ
λαμπρᾶς αἴγλης· δὲν μοὶ ἐφάνετο πλέον ὁ αὐτὸς ἔνθρωπος· βεβαίως
ἡτο πάντοτε ἐθδομηκοντούτης· ἡ μακρὰ κόμη του ἡτο χιονόλευκος·
τὸ μέτωπόν του ὅσ καὶ τὸ πρόσωπόν του ἦσαν ἐρρυτιδωμένη, τὰ μέ-
λανα ἐνδύματά του ἦσαν, φεῦ, πολύτροπα καὶ ἀθλια. 'Αλλὰ πρὸς
τί! 'Ἐν μιᾷ στιγμῇ, καὶ ὡς ἐκ θυμάτος, ἡ συμπάθειά μου καὶ ὁ
θυμασμός μου τὸν εἴχον μετακυρρώσει· μοὶ ἐφάνετο τὸ πρόσωπόν
του νεκρὸν καὶ γοητευτικόν· ἡ μακρὰ κόμη του ἐρρυμένη τῷδε κακεῖσε
ἐπὶ τοῦ μετώπου του τὸν καθίστο ἐπιχαρίτως σοθιρόν· ἡ πενία του
ἐνεγέρχεται περηφάνειαν, ἡ μελαγχολία του πνεῦμα, κι ρυτίδες χάριν καὶ
εὐγένειαν, καὶ ἐν τῇ παραφορῇ τοῦ θυμασμοῦ μου ἀνέκρεψε, χωρὶς
νὰ εἴπω τι ἀλλο, τὸ τοῦ ποιητοῦ: Καὶ ὅμως ὑπάρχει εἰς Θεὸς ἔκει!

Τὸ δωμάτιον τοῦ πανδοχείου, ἐνῷ εἴμεθα, ἡτο λίαν θερμόν· ἀπεπνι-
γόμεθα ἐν τῇ μικρῇ ἔκείνη αἰθούσῃ· ἐπειδὴ ἐπειθυμούμεν νὰ ὄνειρο-
πολήσωμεν, νὰ πάμεν καὶ νὰ φλυκοήσωμεν ἐπὶ πολλὴν ἔτι ὥραν τῆς
νυκτός, δ Πεσταλότσης μοὶ ἔζητησε νὰ τῷ ἐπιτρέψω δύως διευθε-
τηθῇ κατ' ἀρέσκειαν· ἀφήρετε τὸ περιλακίμιόν του, εἴτε τὸ πεπκλω-
μένον του ἔνδυμα καὶ αὐτοστιγμεὶ εἰδὸν πίπτων ρινόμυκτρον λευκόν,
ὅπερ ὁ Πεσταλότσης ταχέως ἀνήρπασε κατασπασθεὶς αὐτὸ δακρύων.
ὅλιγου δεῖν ἐπίστευον ὅτι ἡτο παράφρων ἢ ὅτι ἐμέθυεν.

Νεκνία! ἀνέκρεψε μειδιῶν καὶ αλκίων συγγρόνως, διὰ σὲ τοιοῦτον
ρινόμυκτρον οὐδὲν ἔχει τὸ ἐνδιαφέρον, διὰ σὲ εἶναι τεμάχιον λευκοῦ
ὑφάσματος, ἐφθαρμένου, ἐσχισμένου· εἶναι ράχος τὸ ὄποιον δὲν ἔκτι-
μάτε, εἴμαι βεβαιότατος, πλειότερον ἀθλίου ταλλήρου, μεθ' ὅλα τὰ
χρυσᾶ κεντήματα τὰ ὄποια τὸ περικοσμούσι καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἡγε-

μονικὰ γράμματα καὶ τὸ ώραῖον αὐτὸ στέμψα. Δι' ἐμέ, κύριε, τὸ ρινόμακτρον αὐτὸ εἶναι τιμικλφέστατον λείψχνον φέρω αὐτὸ ἐπὶ τῆς καρδίας μου νύκτα τε καὶ ὥμερον· εἶναι ἀνάμυησις παρελθόντος ἐμβάλλοντός με ἔτι εἰς φόβον καὶ χαράν· δταν ἀναπολῶ αὐτό, πρὸ πάντων δταν περὶ αὐτοῦ ὅμιλῶ, πάσχω. ἀλλὰ πάραυτα παραμυθοῦμαι, αἰσθάνομαι ἔκατὸν νεάζοντα, ἀναζῶντα! Συγχώρησόν μοι τοὺς βαθεῖς αὐτοὺς στεναγμούς· εἶναι ἡ λυπηρὰ ἀνάμυησις καὶ ὁ πόθος τῶν δυστυχεστέρων καὶ ἐν ταύτῃ καλλίστων ὥμερῶν τῆς ζωῆς μου! "Ακουστον καὶ θέλεις κρίνει ἀπὸ τί ἐξαρτήται πολλάκις τὸ μέλλον, ἡ νοημοσύνη, ἡ τύχη καὶ ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου!"

"Αγώ τὸ ἑβδομηκοστὸν πέμπτον ἔτος, κύριε, καὶ τὸ ἔθλιον τοῦτο σῶμα ὑπέστη πάντα τὰ κτυπήματα τοῦ γήρατος. Εἴκοσι πενταέτης ἥμην ἥδη γνωστὸς εἰς τὴν Ἐλεύθερίαν καὶ τὴν Γερμανίαν· τὸ ὄνομά μου ὡς διδοσκάλου τοῦ λαοῦ ἐπεφημίζετο πέραν τῆς Ζυρίχης, τῆς γεννετεύρας πόλεως. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν νέοι ἀργαὶ μὴ ἐκτιμῶμεναι ἔτι διεσπείροντο ἐν Εὐρώπῃ. Προσεπάθησα νὰ ἀπαντήσω μακρόθεν, ἀπὸ τοῦ βάθους μικρᾶς πολιτείας τῆς Ἐλεύθερίας, πρὸς τὰς εὐγλώττους κραυγάς, αἵτινες προσεπάθουν νὰ ἐλκύσωσι τὸν οἴκτον τῶν εὔτυχῶν τοῦ κόσμου τούτου διὰ τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἐλεεινότητα τοῦ λαοῦ. Συνέθεσα χάριν τῆς ἀναπτύξεως καὶ ἐξευγενίσεως τοῦ πνεύματος τοῦ λαοῦ τὸν «Δεινοὶ δοι καὶ Γερτρούδην, τὴν Πραγματείαν περὶ τῆς ποινικῆς νομοθεσίας καὶ τὰς Ἐρεύνας περὶ τῆς πορείας τῆς φύσεως ἐν τῇ ἀναπτύξει τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Ἡ φιλία καὶ ἡ τύχη προδόσσασί με μὲ ἡνάγκασσαν νὰ ἐγκαταλείπω ταχέως τὴν πατρίδα μου καὶ νὰ ζητήσω ἀσύλον εἰς τὴν Γερμανίαν. Δυστυχώς, κύριε, οἱ λόγοι μου καὶ τὰ συγγράμματα ὑπὲρ τοῦ πτωχοῦ λαοῦ, εἶχον ἐμπνεύσει ἀληθῆ ἐνθουσιασμὸν ἐν τινὶ μικρῷ γερμανικῷ ἡγεμονίᾳ· ὃ ἡγεμὼν τῆς εὐδαίμονος ταύτης χώρας,—ἐστεμμένος φιλόσοφος,—ἀπέβλεψεν εὐμενῶς πρὸς τὸν ταπεινὸν παιδαγωγὸν τῆς Ζυρίχης· ἔρριψε καὶ ἐπ' ἐμοῦ ἀκτῖνα τοῦ βασιλικοῦ στέμματός του· ἐνεπιστεύθη εἰς ἀνθρωπόν τοῦ λαοῦ, τὴν ἴδιαιτέραν ἀγωγὴν τῶν τριῶν τέκνων του.

Τὸ καλλίστον καὶ ἀμεριμνομέριμνον ἀξιώματα ὅπερ μοὶ ἀνετέθη μὲ παρέδωσε ὄλως εἰς τὰς ἀνίας τῆς ἐθιμοτυπίας, καὶ τὴν ραστώνην τῆς

αὐλῆς· ἐλησμόνουν τὰς ἀλλοτε ἀπερίττους ἔξεις μου καὶ τὰς καλλίστας μου ἐνασχολήσεις, τὴν ἐπιστήμην, τὴν ἴστορίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν· ἀντὶ τούτων μοὶ ἐπῆλθεν ἡ παράδοξος ἰδέα νὰ ἐκμάθω νὰ ὑποκλίνωμαι, νὰ ἀλαζονεύωμαι, νὰ ἵππευω· ἀντήλλαξα τὸ ἀπλοῦν ἔνδυμα τοῦ διδασκάλου ἀντὶ τοῦ τῶν εὐγενῶν· μιμούμενος τοὺς νέους εὐγενεῖς τοῦ τόπου συνέθετον στίχους ή συνέγραφον ἀθλίας κωμῳδίας παριστανωμένας ἐν ταῖς αἰθούσαις. Εἶχον ἐπὶ πλέον, νεανίας, τὸ θράσος νὰ ῥίπτω παρακεκινδυνευμένως καθ' ἐκάστην, ἐν μέσω τῶν ἀνθέων, ἐπὶ τῶν λειμάδων τοῦ ἴδιαιτέρου παραδείσου, μικρὰ ἀνώνυμα ἐπιστόλια, προωρισμένα καὶ διευθυνόμενα πρὸς θελκτικὴν νεανίδα ἢν μετ' ὄλιγον θὰ γνωρίσῃς· ἔτι δέ, καθ' ἐκάστην πρωΐαν καὶ ἑσπέραν, ἐστηρίζομην ἐπὶ ὄλοκλήρους ὥρας εἰς τὸ παραθυρόμυου, ἡμικερυμμένος ὅπισθεν τῶν παραπετασμάτων, ὅπως βλέπω, ὅπως ἐπισκοπῶ, ὅπως λατρεύω νέκυν κόρην παιζούσαν ἐν τῷ κήπῳ. Τότε κύριε, ὡχρός, ἐνεός, πλήρης ἔρωτος, ως ὁ Φαῦστος κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν τῆς Μαργαρίτας, ἔτρεμον, ἀνεστέναζον, ἔχων τοὺς ὄφθαλμοὺς προσηλωμένους ἐπὶ αὐτῆς τῆς κόρης τοῦ ἡγεμόνος, τῆς Μαριάννης!

Βεβαίως, ἥθελες φαντασθῆ ἴστορίαν τινα τρομερὰν καὶ ἀγήκουστον· ἥθελες πλάσσει πᾶν ὅτι ἡ ἀτυχία ἔχει φρικωδέστερον καὶ ἡ παραφορὰ θλιβερώτερον· ἥθελες δημιουργήσει κατὰ βούλησιν τὴν μελαγχολικώτεραν ἴστορίαν, τὸ σκοτεινότερον μυθιστόρημα, τὸ τρομερώτερον μυστήριον. . . . Καὶ ὅμως δὲν μαντεύεις ἔτι τὸ μέγεθος τῆς δυστυχίας μου, δὲν εἶναι ἀληθές; Ναί, ναὶ ἡγάπων. . . . ἡγάπων τὴν κόρην τοῦ βασιλέως.

Σεῖς οἱ Γάλλοι, δὲν ἔννοεῖτε ποσῶς τοὺς ποιητικοὺς αὐτοὺς γερμανικούς ἔρωτας, οἵτινες διακροῦσιν ἐπὶ μακρόν, καίτοι τρεφόμενοι διὰ τοσούτων ὄλιγων ἐνδείξεων. . . . δι' ἐνὸς βλέμματος, μιᾶς λέξεως, ἐνὸς δακρύου, ἐνὸς φιλήματος, μιᾶς ἀναμνήσεως. "Ἐχετε ἀνάγκην, ὅταν ἔρθσθε, ἐπεισοδίων, σκηνῶν παραδόξων, μεγάλων δραμάτων, ἀπάσης τῆς πομπώδους ἐπιδείξεως τῆς ἔξωτερητῆς χαρᾶς καὶ λύπης· ἡμεῖς τούναντίον γαλήνης, σιωπῆς, τῶν ἀστέρων καὶ τῆς ὄνειροπολήσεως· οἱ μὲν ὑμέτεροι ἔρωτόληπτοι εἰσὶ φλύαροι, τολμηροὶ καὶ ἐπιχειρηματίαι· οἱ δὲ ἡμέτεροι ἀγνοοῦσι νὰ δμιλῶσι καὶ νὰ ἐνεργῶσι, καὶ οὐδὲν ἀποτολμῶσιν. "Ἐκαστος ἀγαπᾷ, πάσχει καὶ ἐπιθυμεῖ ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ κατ' ἒδιον τρόπον. "Ἐν Γαλλίᾳ ὁ ἔρως εἶναι πεζός,

ἐν Γερμανίᾳ ποιητικός. Σχεδὸν πάντοτε παρ' ὑμῖν, ὁ ἔρως μετέχει πολὺ τοῦ κοινοῦ καὶ γῆγον· παρ' ὑμῖν ἀπεναντίκας ἐπειδὴ δυστυχῶς ζῷμεν ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ὄντερων, ὁ ἔρως ἀποφεύγει τοὺς διαβάτας καὶ τὸν βόρειον τῶν ἀνθρώπων ὁδῶν· εἶναι ἄγγελος, εἴναι πνεῦμα κιθέριον, εἴναι Θεός τις ἐπιψύχων τὸν κόσμον λεληθότως πως, ἵπτα-μενος ἐν τῷ κενῷ, ὅπως βιῃ ἡσύχως μεταξὺ τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς· νομίζω δὲ τι δυνάμεθι νὰ εἴπωμεν περὶ αὐτοῦ ὅτι ὁ ἡμέτερος ποιητής περὶ πτηνοῦ τινος.

Θαρρεῖς πῶς ἔχει πτέρυγας, ἔστω καὶ ἂν βαδίζῃ.

Οὐ μεταλλοὶ καὶ σιωπηλὸς ἔρως μου πρὸς τὴν ἡγεμονίδα Μαριάν-νην ἦτο μεγίστη ἀπερισκεψία καὶ ἀλογὸς θρασύτης, ἀναμφιβόλως· ἥρμοζε νὰ ἔρωμαι τῆς δρακιοτέρας, πλουσιωτέρας καὶ μᾶλλον χαριέσ-τησης κόρης ἀπόστης τῆς αὐλῆς καὶ ἀπόστης τῆς Γερμανίας; Ἡρμοζε εἰς δυστυχῆ οἷος ἐγώ, εἰς ἐλεεινὸν σχολαστικόν, νὰ κλαίῃ, νὰ ὑποφέρῃ δυστυχῆ οἵος ἐγώ, εἰς ἐλεεινὸν σχολαστικόν, νὰ κλαίῃ, νὰ ὑποφέρῃ καὶ νὰ ἐπιθυμῇ ν' ἀποθάνῃ δι' αὐτήν; 'Αληθῶς, κύριε, ὁ ἔρως μου καὶ νὰ μετατρέψῃ τὸν οὐρανόν· εἰς τὰ δένδρα, εἰς τὸν ἐνδόμυχον πόνον μου ἢ εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὰ δένδρα, εἰς τὸν ἀναπαύσεως, ἀνεύ διακοπῆς, ἀνεύ ἐλπίδος, δὲν εἶχον ἔτι ἐμπιστευθῆ ἀναπαύσεως, ἀνεύ διακοπῆς, ἀνεύ ἐλπίδος, δὲν εἶχον ἔτι δένδρα, εἰς τὸν ἐνδόμυχον πόνον μου ἢ εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὰ δένδρα, εἰς τὸν ἀνεύδον, εἰς τὴν ποίησιν, εἰς τὴν μουσικήν, εἰς τὰ ἀνθη καὶ εἰς τοὺς ἀστέρας. Τὸ νὰ βλέπω τὴν Μαριάννην νὰ διέρχηται, νὰ τὴν θεωρῶ ἀστέρας. Τὸ νὰ βλέπω τὴν Μαριάννην νὰ διέρχηται, νὰ τὴν θεωρῶ μακρόθεν, νὰ χαιρετῶ αὐτήν μετὰ σεβομοῦ καὶ νὰ ἔξαφανίζωμαι, μακρόθεν, νὰ χαιρετῶ αὐτήν μετὰ σεβομοῦ καὶ νὰ ἔξαφανίζωμαι, ἰδού αἱ πρῶται ἐπιθυμίαι μου, ἡ φιλοδοξία μου, ἡ μανία μου, ἀπασα-ἡζωή μου. Ἐνίστε βλέπουσά με ἐμειδία· ἐμειδία ἵσως ἐκ περιφρονήσεως ἡ ζωή μου. Ἐνίστε βλέπουσά με ἐμειδία· ἐμειδία ἵσως ἐκ περιφρονήσεως καὶ οὕτου... Ἀλλ' ἀδιάφορον τὴν εἰδον, τὴν ἔχαιρέτησα, τὴν ἔθαύ-καὶ οὕτου... Ἀλλ' ἀδιάφορον τὴν εἰδον, τὴν ἔχαιρέτησα, τὴν ἔθαύ-

παραδίξον! Πρωίκιν τινα, ὁ ἐπιμελητής τῶν ἀνακτόρων μοὶ ἔχο-ρήγησεν οἴκοθεν τὴν εἰδικὴν ἀδειαν νὰ περιιδικάζω εἰς τὸν ιδικί-τερον παράδεισον τῆς ἡγεμονίδος, μετὰ τῶν μαθητῶν μου τριῶν τερον παραδίσεισον τῆς ἡγεμονίδος, μετὰ τῶν μαθητῶν μου τριῶν τερον παραδίσεισον τῆς ἡγεμονίδος, μετὰ τῶν μαθητῶν μου τριῶν τερον παραδίσεισον τῆς ἡγεμονίδα Μαριάννην, καὶ ὑπο-ἔβλεπον καθ' ἐκάστην ἡμέραν τὴν ἡγεμονίδα Μαριάννην, καὶ ὑπο-κλινόμενος ἐνώπιόν της, ἡδυνάμην καὶ νὰ ἀπτωμαι μικρὸν τῆς μα-κρᾶς αὐτῆς ἐσθῆτος· οὐδέποτε ἡξίωσε νὰ μοὶ ἀπευθύνῃ τὸν θεῖον αὐτῆς λόγον, ἀλλ' ἡκουον αὐτήν ὅμιλούσαν πρὸς τὰς φίλκας, τοὺς νεαροὺς ἀδελφούς της, πρὸς τὰς ἀκολούθους... ὁ μελωδικὸς ἥχος

τῆς γλυκείας αὐτῆς φωνῆς δὲν ἥρχετο πρὸς ὅλους. ἐφύλασσον τὸ ἀνήκον μοι ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας μου, καὶ οὕτω ἡ ἡχὴ τῆς φωνῆς της ἀντήχει ἀδιαλείπτως εἰς τὰ ὄτα μου.

Μετά τινα χρόνον ἐπίστευσα μεγαλαυχῶν ὅτι ἡ ἡγεμονὶς Μαριάννα μοὶ ἐμειδίασσε μετὰ γλυκύτητος καὶ χάριτος ἀσυνήθους· τὴν ἐπλησίασσα· μοὶ ἐφάνη ὅτι μὲ ἔχαιρέτησε προσμειδιῶσα μοι ἴδιαιτέρως· προσέθεσα καὶ τὸ μειδίαμα αὐτό, εἰς ἀπάσας τὰς ἀναμνήσεις, εἰς ἀπαντας τοὺς μικροὺς θησαυροὺς τῆς καρδίας μου.

Συνέβη ποτε ἐνῷ εἴμεθα εἰς δροσερὰν τοῦ κήπου σκιὰν νὰ ἔλθῃ πρός με ἡ πρώτη τῶν κυριῶν τῆς τιμῆς καὶ νὰ μὲ παρακαλέσῃ νὰ ψάλω χάριν τῆς ἡγεμονίδος, ἀλλὰ μακρὰν αὐτῆς, ἀσμα τι, ἐλεγείσαν τὴν ὁποῖαν εἶχον γράψει καὶ μελοποιήσει· ὑπήκουσα μετὰ προσύμιας καὶ τρέμων· αἴφνις — φαντασθῆτε πόσον ἐξεπλάγην καὶ πῶς ὀλίγου δεῖν παρεφρόνουν! . . . Ἡ φωνὴ τῆς Μαριάννης ἀπήντησε εἰς τοὺς τελευταίους στεναγμούς, εἰς τοὺς φθόγγους τῆς μελωδίας, ἐπαναλαμβάνουσα τὴν ὠρχιστέραν στροφὴν τοῦ ἐρωτικοῦ μου ἀσματος. Σές ἐρωτῶ· δι' ἐμὲ δὲν ἦτο ὡσεὶ ὁ οὐρανὸς ἀπήντα πρὸς τὰς ἀνοσίους κραυγὰς τῆς γῆς;

Ἐκινδύνευσα νὰ παραφρούνησω, κύριε, καὶ ἐνθυμοῦμαι μάλιστα ὅτι ἐντελῶς παρεφρόνησα διότι μόνον σφοδρὸς πυρετὸς ἢ παραφροσύνη δύνκται νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς ἀνθρωπὸν ἀληθῶς ἐρωτευμένον τὰς πολυηρὰς πράξεις τὰς ὄποιας σᾶς διηγοῦμαι.

Τὴν κατόπιν ἐσπέραν τῆς σκηνῆς τοῦ παραδείσου τῆς σκηνῆς τοῦ ἀσματος, ἐπεμψα τῇ ἡγεμονίδι Μαριάνῃ ἀντίγραφον τῆς ἐλεγείας μου, καὶ ἐπόλμησα νὰ χαράξω τὰς ἀκολούθους λέξεις ἐπὶ τῆς πρώτης σελίδος τοῦ χειρογράφου.

«Τὸ κυανοῦν σᾶς ἀρμόζει θάυμασίως, κυρία.»

Τὴν ἐπαύριον, ἡ Μαριάννα ἐφερεν ἔνδυμα οὐρανίου κυανοῦ χρώματος, τοῦ προσφιλοῦς χρώματος, ὅπερ τῇ ἀρμόζει θάυμασίως, καὶ ὅπερ τῇ ἐσύστησα· τὸ κυανοῦν ἀπεδέχθησαν πᾶσαι αἱ κυρίαι τῆς αὐλῆς, οἱ δὲ αὐλικοὶ ὄντες κανοῦν τῇ γε μονίδος.

Ἡ παραφροσύνη ἐξηκολούθησε ἐπιτεινομένη· δὲν ἐδίστασσα νὰ γράψω εἰς τὴν ἡγεμονόπαιδα τὸ ἐπόμενον τολμηρὸν γραμμάτιον.

«Κυρία, ἐχώ τυχόν ποτε εὔρω ἐν τῷ παραδείσῳ ἢ ἐν τῷ κήπῳ ῥινόμακτρον φέρον τὰ γράμματα καὶ τὰ σήματα τῆς ὑμετέρας

„ύψηλότητος, εὐχρεστήθητε νὰ μοὶ ἐπιτρέψητε νὰ τὸ φυλάξω ώς „δεῖγμα τῆς ὑμετέρας εὐνοίας καὶ τῆς ἐμῆς ἀγάπης”:

Τὴν ἐπαύριον ἐνῷ ἐνήδρευον ὅπισθεν πυκνοῦ φυλλώματος, εἰδον τρέχουσαν τὴν Μαριάννην παιζουσαν καὶ διωκομένην παρ’ εὐγενῶν κυριῶν καὶ δεσποινίδων· προσεποιήθη ὅτι ἡγωνίζετο νὰ διαφύγῃ· εἰσεχώρησε μέσου τῶν ἀνθέων καὶ τῆς λειμάδος· ἐπλησίασε τὸ δένδρον ὅπερ μὲ ἀπέκρυψε διὰ τοῦ φυλλώματος αὐτοῦ· ῥινόμακτρον ἐπεσε τῶν χειρῶν της... Τοῦτο δ’ ὑπῆρξε τὸ τελευταῖον γλυκὺ ὄνειρον τοῦ ἔρωτός μου.

Τὴν ἴδιαν νύχτα, καθ’ ἣν συνήθως ὕραν ἔκλειον τὰς πύλας, ἀξιωματικός τις τῶν σωματοφυλάκων εἰσῆλθεν εἰς τὸ δωμάτιόν μου κατὰ διαταγὴν τοῦ ἡγεμόνος, μὲ προσκαλεῖ νὰ καταβέσω εἰς χεῖράς του τὰ ἔγγραφά μου, τὰ χειρόγραφά μου, τὴν ἀλληλογραφίαν μου· μὲ προσκαλεῖ λίγαν εὐγενῶς νὰ τὸν ἀκολουθήσω· μὲ ἀναβίβαζει εἰς ἀμαξαν, καὶ προσφέρει λέξεις τινας εἰς τὸ οὖς ἀμαξηλάτου· ἀδιαφορῶν δὲ διὰ τὴν ἔκπληξίν μου καὶ τὸν τρόμον μου, χωρὶς νὰ μοὶ εἴπῃ τὸ ἔγκλημά μου μοὶ ἔξηγησε μόνον ὅτι ἦτο ἐπιφορτισμένος νὰ μὲ ἐνταφιάσῃ ζῶντα, δηλαδὴ νὰ μὲ ῥίψῃ εἰς τὰς δημοσίους φυλακὰς τῆς πόλεως.

Αἱ δημόσιοι φυλακαὶ ἐν Γερμανίᾳ εἰσὶν ἀληθεῖς τάφοι, ἐν αἷς οἱ κρατούμενοι εἰναι ἐπὶ μακρὸν χρόνον ώσει ἐνταφιασμένοι· τὰς κακουχίας ἃς ὑπέμεινα, τὰς βασάνους ἃς ὑπέστην ἐν τῷ φρουρίῳ τῆς Σ. . . μόνος ὁ Θεός γινώσκει, οὐδὲ ἔχω πλέον τὴν γενναιότητα νὰ τὰς ἀναμιμνήσκωμαι· ἔκλαυσα, ἐπαθα, ὑφιστάμην τὸν ψυχὸν καὶ πεῖναν καθ’ ἑκάστην, ἡ δὲ ἀγωνία αὕτη διήρεσεν αἰῶνας. Ναί, ἔζησα, ἡ μᾶλλον ἡσθάνθην ἔκατὸν ἀποθνήσκοντα, ἐν τῷ μέσῳ στερήσεων καὶ λυπῶν, ἐντὸς βραχίονου, ἐντὸς ἀβύσσου, ἐντὸς κελλίου πλήρους βορβόρου. Τὴν πρωΐαν, τὴν ἑσπέραν, πάντοτε γονυκλινὴς ἐπὶ τοῦ βορβόρου τῆς εἰρκτῆς, ἔζήτουν ἀπὸ τὸν θεὸν ἀκτῖνα ἡλίου καὶ βλέμμα τῆς Μαριάννης. . . Φεῦ! ὁ θεός ὑπῆρξεν ἀκαμπτος· ἀντὶ ἡλίου, μοι τῆς Μαριάννης. . . Πρωΐαν τινα, ἀνθρωπός τις κατέβη εἰς τὸ βάθος τῆς φυλακῆς μου ὅπως μοι φωνήσῃ εἰσθε ἐλεύθερος. — Ἡκολούθησα τὸν ἀνθρωπὸν αὐτόν, ὅστις ἦτο ἐκτῶν ἐν τέλει· αἱ θύραι ἡνῷεχθησαν καὶ ἡ ἐλεύ-

λακος.

Πρωΐαν τινα, ἀνθρωπός τις κατέβη εἰς τὸ βάθος τῆς φυλακῆς μου ὅπως μοι φωνήσῃ εἰσθε ἐλεύθερος. — Ἡκολούθησα τὸν ἀνθρωπὸν αὐτόν, ὅστις ἦτο ἐκτῶν ἐν τέλει· αἱ θύραι ἡνῷεχθησαν καὶ ἡ ἐλεύ-

θερία μοι ἀπεδόθη. — Πίστευσέ με, νεανία· ἐπρόκειτο νὰ ἔξελθω τοῦ οὐδοῦ τῆς τρομερᾶς αὐτῆς κατοικίας ἦν ἀποκαλοῦσι Δημόσιον φυλακὴν καὶ δὲν ἐνθυμήθην οὔτε τοὺς φίλους μου, οὔτε τοὺς προστάτας μου, οὔτε τὰ συμφέροντά μου, ἀλλ' ἐκείνην, ἐκείνην πάντοτε, τὴν Μαριάνναν!

Βεβαίως μαντεύεις τὴν πρώτην ἐρώτησιν ἢν ἀπηγόρυθνα εἰς τοὺς διαβάτας τῆς πόλεως, παρὰ τῶν ὄποιων ἀμέσως ἔμαχον ὅτι ἐπεθύμουν· ἡ ἡγεμονὶς Μαριάννα δὲν διέμενε πλέον ἐν τῇ πρωτευούσῃ· ἀπὸ πολλοῦ εἶχε καταλείπει τὸ κράτος τοῦ ἑκυτῆς πατρός, ὅπως συζευχθῆ, ὅπως ἀγαπήσῃ ἵσως μικρόν τινα ἐστεμμένον ἡγεμόνα.

‘Ο ἀνὴρ, τὸ κενόν, ὁ ἥλιος, ἡ ἐλευθερία, μοὶ ἔδωσαν γενναιότητα καὶ δύναμιν· οὐδενὸς πλέον εἶχον ἀνάγκην, οὐδὲν ἐπεθύμουν ἐν τῇ κατηραμένῃ ἐκείνῃ πόλει· ἥρχισκ τὴν ὄδοιπορίαν μου, ἐπὶ τῇ ἐλπίδι νὰ γονατίσω ἀπαξῆ ἔτι, νὰ γονατίσω μακρόθεν πρὸ τῶν ποδῶν τῆς Μαριάννης, οὐδὲν ἀλλο φέρων ἐκτὸς πέντε ἢ ἔξι ταλλήρων καὶ τοῦ λευκοῦ ρινομάκτρου τῆς ἡγεμονίδος.

Μετὰ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἀπὸ τῆς ἀφίξεώς μου εἰς τὴν νέαν πατρίδα τῆς Μαριάννης, κατώρθωσα νὰ παρεισδύσω, καίτοι ρακένδυτος, εἰς τοὺς κήπους τοῦ δουκικοῦ ἀνακτόρου. ‘Ο Θεὸς εἰσήκουσε τὰς εὐχάς μου· εἰς τὸ βάθος μακρᾶς φιλυροστοιχίας, ἐπὶ τῶν ὀχθῶν συσκίκις διώρυγος, διέκρινα γυναῖκα βαδίζουσαν ἡρέμα, καὶ τὰ ὅμματα ἔχουσαν ἐστραμμένα πρὸς τὸν οὐρανόν· ὅτε ἐπλησίασε πρὸς ἐμὲ χωρὶς νὰ ἤδη ἐξέπεμψε τρομερὰν κραυγὴν, ἐκλονίσθην, ἐξέτεινα τοὺς βραχίονας καὶ ἐγονυπέτησα μακρόθεν, ἐνώπιον τῆς ἡγεμονίδος Μαριάννης.

Ἐκείνη δὲν μὲ ἀνεγνώρισεν, ἀλλ' ἐν τούτοις ἔδραμεν εἰς βοήθειαν δυστυχοῦς ὃν ἐπεθύμει· ν' ἀνακουφίσῃ· μοὶ ὀμίλησε, μοὶ ἀπηγόρυθνε γλυκεῖς τινας λόγους· νομίζω ὅτι μοὶ προσέφερε νόμισμα τι, τὸ βαλάντιον αὐτῆς ὀλόκληρον, δὲν ἐνθυμοῦμαι... Καὶ ἐγώ, ἐγώ ἥρχισκ νὰ κλαίω γονυκλινής, καὶ νὰ ἐκμάσσω τὰ δάκρυά μου διὰ τοῦ ρινομάκτρου, τὸ ὄποιον μοὶ εἶχε δώσει . . .

— Πῶς ὀνομάζεσθε! μὲ ἡρώτησεν ἡ Μαριάννα.

— Ερρῖκος Πεσταλότσης, τὸ ἡξεύρετε κάλλιστα.

— Πόθεν ἐρχεσθεῖς;

— "Ερχομαι ἀπὸ τόπουν ἔνθιξ ἐπιποθοῦσιν, ἔνθιξ θρηνοῦσιν, ἔνθιξ πάσχουσι.

— Ποῖον τόπον;

— Τὴν εἰρκτήν.

— 'Εγέρθητι, 'Ερρίκε, ἵσως ἐπανίδωμεν ἀλλήλους. . . χαῖρε.

'Η Μαριάννα μοι ἔτεινε τὴν χεῖρα, ἦν συνέσφιγξα καὶ ἔφερα, μετὰ πάθους εἰς τὰ χεῖλη μου· ἐγένετο ἀφραντος ἐν τῷ κήπῳ, καὶ δὲν τὴν ἐπανεῖδον πλέον. "Οχι, ποτὲ δὲν τὴν ἐπανεῖδον, ἐξ οἰκεῖας θελήσεως, καὶ δού διατί, ἐπέμεινα νὰ ζῶ μὲ τὰς ὄνειρο πολῆσεις τοῦ παρελθόντος, νὰ ἐπανευρίσκω εἰς αὐτὴν τὴν νεάνιδα τὴν φέρουσαν τὴν ὥραίν κυανῆν ἐσθῆτα· δὲν ἡθέλησα νὰ τὴν ἴδω μαρκινομένην, κύπτουσαν καὶ γηράσκουσαν· δὲν ἡθέλησα νὰ καταστρέψω τὸν ἐνθουσιασμόν μου καὶ τὴν παλαιὰν γοητείαν μου· ἡθέλησα νὰ διατηρήσω τὸ ἴδιανικὸν τῆς ἕρωτικῆς θρησκείας μου. . . καὶ πιστῶς τὸ διετήρησα.

'Ἐπιστρέψκας εἰς 'Ελβετίαν, μετὰ τὴν δυστυχῆ καὶ ἀπερίσκεπτον ἐν Γερμανίᾳ ἐπιχείρησιν μου, ἴδρυσα σχολεῖον ἐν τῷ χωρίῳ Stanz, ἔνθιξ περισυνήγαγον τοὺς παιδεῖς τοῦ λαοῦ, δυστυχῆ ῥικένδυτα παιδία, ισχνά, ωχρά, κατεσκληκότα, ἀποκτηνωμένα ἐκ τῶν δεινῶν τῆς πενίας. 'Αποκεχωρισμένος τοῦ λοιποῦ κόσμου, ἀφέρωσα πᾶσάν μου μέριμναν καὶ στοργὴν πρὸς αὐτὰ τὰ παιδία, ἀτινα μοὶ ηγγωμόνουν. Συνεμεριζόμην τοὺς κόπους των ὧς καὶ τὰς ἑκυτῶν διακεδάσεις· πάντοτε παριστάμενος πλησίον αὐτῶν ἀσθενούντων, μετεῖχον τῆς τροφῆς, τῆς κατοικίας των καὶ ἀπὸ τῆς κλίνης μου, ἱκέτευον μετ' αὐτῶν τὸν Θεόν.¹ Αἱ πολιτικαὶ ταραχαὶ κατέστρεψαν τὴν σχολὴν ταύτην τῶν ἀπόρων, ἐξ οὗ ἐλαβεν ἀφορμὴν εὔγλωττος φιλόσοφος τῆς Γερμανίας νὰ εἴπῃ. 'Ανακμένω, τὴν ἀναγέννησιν τοῦ γερμανικοῦ λαοῦ ἐκ τῆς παιδικωγίας τοῦ Πεσταλότση. »

Βραδύτερον διὰ τῆς καρτερίας καὶ τῆς ἐπιμονῆς μου ἴδρυσα νέα σχολεῖα εἰς Burgdorf εἰς Hoffnūl καὶ εἰς Yrerduo. 'Αλλὰ φεῦ! κύριε, ὁ Θεὸς δὲν μοι ἐπέτρεψε νὰ καλλιεργήσω ἐν εἰρήνῃ τὴν ψυχὴν τοῦ λαοῦ, ὧς ἐλεγε ἡμέραν τινα, ὅμιλοσα περὶ ἔμου ἡ Κυρία Staël, ὁ Θεός δὲν μοι ἐπέτρεψε νὰ ἐπουλώσω τὰς πληγὰς τῆς δυστυχίας τῶν ἀπόρων παιδῶν καὶ τῶν πτωχῶν.

(1) Ἐπιστολαὶ τοῦ Πεσταλότση.

Τέσσαράκοντα χρόνια ἔδη ἔτη, εἰργάζομεν καὶ ὑπέφερον τὰ πάνδεινα . . . ἀλλ᾽ ἔκχοστοτε ὅτε νομίζω ὅτι εἰναι ἀδύνατον νὰ φέρω τὸ βάχος τῶν κόπων ἢ τῶν δυστυχιῶν μου, ἀντλῶ δύναμιν καὶ καρτερίαν ἐν τῇ θελκτικῇ ἀναμνήσει τοῦ πρώτου καὶ τελευταίου ἔρωτός μου . . . Σήμερον ἔτι εἴμαι μόνος, ἐγκαταλειμμένος, σχεδὸν πένης . . . καὶ ὅμως, ὅταν βαρυπλγῶ καὶ κλαίω ὡς παῖς, πάρκυτα παραμυθοῦμαι ἐκμάσσων τὰ δάκρυά μου διὰ τοῦ ῥινομάκτρου τῆς Μαριάννης.

(Κατά τὸ Γαλλικόν).

ΑΡΜΑΝΔΟΣ ΠΟΤΤΕΝ.

'Ἐν Βουκουρεστίῳ, Σεπτέμβριος 1884.

Φίλτατέ μοι Κύριε Ιωάννη Αρσένη.

Εἰς Ἀθήνας.

Ἄντι τοῦ παρ' ὑμῶν ἀναγγελθέντος τέλους τῶν Μαυροθούνιων τεκνῶν μου, ὅπερ τὸ προεντάκτη μου καθήκοντα δὲν μὲν ἐπέτρεψαν ἀκόμη ν' ἀποπεριστώσω, σᾶς ἀποτέλλω δὲ τὴν περιλημένην «Ποικίλην Στού» τὴν μετάρρωσιν γχλικοῦ ψυλλοκίου, δικαιεσθέντος μοι πρὸς ἀνάγνωσιν ὑπὸ φίλου τυπού καὶ ἐπιγραφράξουν αἱ «Βρέλλαι». *

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν Βρέλλων δὲν πιστεύω νὰ πλήκῃ τοὺς πολυαρίθμους ἀναγνώστας τοῦ 'Εθνικοῦ Ημερολογίου, τῆς πολυτίμου «Ποικίλης Στού» τοῦ 1885, ἃτις, ἐὰν εἰκάσω ἐκ τῆς καλλιτεχνικοτάτης καὶ πολλὴν ριζοκαλίσαι ἀποπνεούστης Ἀγγελίκης ὑμῶν, προσγγέλλεται ὑπερτέφω τὴν λαμπρότητα καὶ τὴν τελεότητα τῆς τοῦ 1884, ἀξιοῦ δὲ τῶν ὀτρύπων κόπων καὶ μόχθων οὓς τόσου φιλοτίμως κατεβάλλεται πρὸς βελτίωσιν αὐτῆς, καθιεπάμενος ἀληθῆς ἄξιος παντὸς ἐπαίνου καὶ πάσης ὑποτηρίξεως.

*Αν ἀσκοῦσσιν ὑμῖν, φίλτατε, οἱ ἔποικοι καὶ τὰ συγχρονήρια εἰς ἀμοιβὴν ὅλων τῶν ἀνωτέρων, δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι θὰ ἔχητε σωρείας τοιστῶν. Ἀλλ' ἐγὼ εὔχομαι ὑμῖν ἐξ ὅλης καρδίας, ἵνα παρὰ τοιστῶν ὠραίων ὡς τὸ ὑμέτερον ἔργων.

Χαίρετε!

"Ολος ὑμέτερος

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ Α. ΛΕΩΝΑΡΔΟΣ.